

KONKURENTNOST KROZ LEĆE POSLOVNE EKONOMIJE, EKONOMIJE I POLITIČKE EKONOMIJE

REVIEW PAPER
/ PREGLEDNI RAD

UDK: 339.137.2:658

JEL: L2 ; M1
DOI: 10.56321/ijmbs.11.17.54

Autor/Author:

VELIBOR MAČKIĆ

PhD, IZVANREDNI PROFESOR

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb, Hrvatska

E-mail: vmackic@efzg.hr

ORCID: 0000-0002-3200-8571

SAŽETAK

Konkurentnost je popularan termin u svakodnevnoj upotrebi ljudi u poslovnom okruženju, javnoj politici i znanstvenoj zajednici. Problem s upotrebom koncepta konkurentnosti nastupa kada se zagrebe ispod njegove površine jer nerijetko za različite ljude ima različito značenje. Osnovna ideja ovog preglednog članka je pružiti kritički osvrt na teorijski koncept konkurentnosti u literaturi služeći se metodologijom političke ekonomije i ukazujući na teorijske manjkavosti svakog od prikazanih pristupa. Prikazan je povijesni razvoj koncepta konkurentnosti u literaturi poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije. Nastavno na predstavljene uže i šire definicije konkurentnosti, u radu se izvode četiri konceptualna pristupa konkurentnosti suvremenih ekonomija, te se prikazuju kvantitativne i kvalitativne mjere konkurentnosti suvremenih ekonomija.

KLJUČNE RIJEČI: konkurentnost, politička ekonomija, institucije, poslovna ekonomija

1. UVOD

Na pitanje što je konkurentnost, alat umjetne inteligencije, Chat GPT nudi sljedeći odgovor: sposobnost ekonomskih aktera (pojedinaca, poduzeća, industrije ili nacionalne ekonomije) da budu bolji od drugih u tržišnoj utakmici. Dodaje kako je, zavisno od konteksta u kojem se koristi, konkurentnost moguće promatrati na razini poduzeća i na razini države. Pretraga pomoću Google alata rezultira sljedećim pojmovima: izvozna konkurentnost, cjenovna konkurentnost, troškovna konkurentnost, regionalna konkurentnost, konkurentnost SME, itd. Koliko je pojam prihvaćen svjedoči i činjenica da je u Kraljevini Španjolskoj, u razdoblju od 2011. do 2018. godine, postojalo ministarstvo ekonomije i konkurentnosti (La Moncloa, 2025). Bez obzira na sve navedeno, ostaje nejasno što pojam konkurentnosti znači i zašto je postao toliko važan u svakodnevnom poslovanju i suvremenim ekonomijama.

Predmet analize ovog preglednog članka jest prikaz ideje konkurentnosti suvremenih ekonomija, pregled različitih pristupa i definicija pojma konkurentnosti, kao i alternativnih mjera i pokazatelja konkurentnosti. U tu svrhu postavljaju se sljedeća tri istraživačka pitanja: 1) Je li konkurentnost mikroekonomski fenomen ili možemo pričati o konkurentnosti suvremenih ekonomija?; 2) Kojim indikatorima se može mjeriti konkurentnost?; te 3) Je li konkurentnost koncept primjenjiv samo u domeni poslovne ekonomije ili pronalazi mjesto u (makro)ekonomskoj analizi ili je riječ o interdisciplinarnom konceptu, puno bližem političko-ekonomskoj analizi?

Konkurentnost je nejasan koncept. Kako bi se pokušalo rasvijetliti situaciju, pojam konkurentnosti analizira se kroz političko-ekonomske leće. Sljedeći standardne pristupe u političkoj ekonomiji (Stilwell, 2011) kritička analiza temelji se na dvama pitanjima. Prvo, tko je glavni akter? I drugo, koji se ciljevi postižu bivajući konkurentnim? Cilj rada jest ponuditi pregled dosadašnjih znanstvenih spoznaja o konkurentnosti iz kuta gledanja teoretičara poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije. Koncept konkurentnosti je u literaturi često označen kao nerazumljiv i dvosmislen, pogotovo u ekonomskoj teoriji (Olczyk, 2016) te je prisutna podjela u pristupima istraživača (Ketels, 2016). Pritom se dvije odlike konkurentnosti prepoznaju i egzistiraju kao univerzalne na svim razinama analize: agresivnost i atraktivnost (Garelli, 2003). Dodatan cilj rada jest kritički analizirati i interpretirati prikazane definicije, pristupe, mjere i indikatore konkurentnosti koji su prisutni u postojećoj literaturi.

U nastavku rada prikazuje se povijesni pregled razvoja koncepta konkurentnosti, njegove definicije i karakteristike. Nakon toga, predstavljaju se teorije iz područja poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije, kao i različiti pristupi konkurentnosti suvremenih ekonomija. Slijedi prikaz različitih mjera i indikatora konkurentnosti nastavno na prikazane definicije (uža naspram široke / holističke) i pristupe konkurentnosti. Konačno, zaključak navodi implikacije rada za istraživače i nositelje javne politike, ograničenja provedene analize, kao i preporuke za buduća istraživanja.

2. DEFINICIJA I POVIJESNA ANALIZA KONCEPTA KONKURENTNOSTI

U kontekstu analize konkurentnosti, cilj pojedinca jest vlastiti napredak – poboljšanje vlastitih rezultata ili nadvladavanje suparnika – pri čemu agresivnost predstavlja ključnu odliku tog procesa. U slučaju poduzeća, konkurentnost poprima različite aspekte – konkurentnost proizvoda, konkurentnost proizvodnih procesa, poduzetnički stav – iz čega slijede i različiti ciljevi zavisno od pozicije u kojoj se nalaze i okruženja u kojem djeluju (profitabilnost, tržišni udio, korporativni imidž i društvena odgovornost). Neovisno od cilja, najčešća odlika njihove konkurentnosti jest atraktivnost koja se ogleda u cjenovnoj konkurentnosti i/ili diferencijaciji proizvoda (kvaliteta, dizajn, inovativnost, dodatne usluge i dr.). Sukladno progresiji društvene i geografske agregacije, konkurentnost suvremenih ekonomija predstavlja složeniji proces. Ciljevi se razlikuju zavisno od obuhvata definicije (uža ili šira/holistička) koncepta konkurentnosti iz čega slijedi i potreba za različitim strategijama i mjerama razine konkurentnosti. Dok suvremene ekonomije kombiniraju atraktivnost i agresivnost u svojim strategijama konkurentnosti, sam pojam izaziva i dozu skepticizma unutar literature (Krugman, 1994; De Grauwe, 2010).

Prvi problem u analizi koncepta konkurentnosti suvremenih ekonomija javlja se već pri pokušaju definiranja što je to konkurentnost. Kako općeprihvaćena definicija ne postoji te su u literaturi prisutne međusobno kontradiktorne definicije obzirom na razinu analize i cilj (Krugman, 1994; Lall, 2001; UNCTAD, 2004) navode se definicije iz domene poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije s obzirom na postavljene ciljeve rada. Tako Feurer i Chaharbaghi (1994) konkurentnost definiraju kao „...relativnu, a ne apsolutnu sposobnost... (koja) ovisi o vrijednostima dioničara i potrošača, financijskoj snazi koja određuje sposobnost djelovanja i reagiranja na konkurentni okoliš te potencijal ljudi i tehnologije u primjeni neophodnih strateških promjena“. Ona je u poslovnoj ekonomiji prepoznata i kao koncept koji „... uključuje i efikasnost i efektivnost. Konkurentnost uključuje i ciljeve i sredstva za dostizanje tih ciljeva: ostvarivanje ciljeva s najnižim troškovima i izbor pravih ciljeva.“ (Buckley et al., 1988). Na razini analize suvremenih ekonomija konkurentnost se definira kao sposobnost zemlje (i) da kreira dodanu vrijednost za poduzeća i više blagostanja za stanovnike (International Institute for Management development – IMD, 2003), odnosno (ii) da dostigne visoke stope rasta BDP-a po glavi stanovnika (World Economic Forum – WEF, 1996). Povezujući „... ukupnu kvalitetu zemlje kao mjesta poslovanja.“ Delgado et al. (2012) definiraju temeljnu konkurentnost kao „...očekivanu razinu proizvodnje po osobi u radno sposobnoj dobi...“ naglašavajući produktivnost kao temeljnu odliku. Europska komisija, odnosno tadašnja Europska zajednica, konkurentnost je definirala kao proces koji „... uključuje elemente produktivnosti, efikasnosti i profitabilnosti. Ali ona nije cilj po sebi, već moćno sredstvo dosizanja rasta životnog standarda i povećanja socijalnog blagostanja - ona je alat za dostizanje ciljeva.“ (CIAMPI Group, 1995). Na tom tragu je i Dragičević (2012) koja konkurentnost definira kao „... sposobnost koja pokreće ekonomski rast i stimulira ukupni razvoj“. OECD-ov, širi pristup koji se ne fokusira na produktivnost i troškove, definira konkurentnost kao „... sposobnost poduzeća, industrija, regija, nacija ili nadnacionalnih regija da, uz istovremeno izlaganje međunarodnoj konkurenciji, generiraju relativno visoke razine faktorskog dohotka i faktorske zaposlenosti na održivoj osnovi“ (Hatzichronoglou, 1996). Vjerojatno najpoznatija definicija konkurentnosti suvremenih ekonomija istu definira kao „... skup institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti zemlje, što zauzvrat određuje razinu blagostanja koju zemlja može postići“ (Schwab, 2015).

Slijedeći političko-ekonomski pristup analizi – akteri i ciljevi – kao i prikazane definicije i pristupe iz domene poslovne ekonomije i ekonomije, moguće je izvesti nekoliko zaključaka. Uže definirana konkurentnost podrazumijeva usporedbu cijena i troškova između aktera kao cilj njihovog djelovanja (primarno poduzeća i industrija), dok bi šira definicija – usmjerena na države – upućivala na agregatnu produktivnost i visoke razine nacionalnog dohotka, odnosno „domaće“ ciljeve koji nisu direktno povezani s međunarodnom razmjenom. Navedena razlika u pristupu rezultira i različitim determinantama i mjerama konkurentnosti koje ukazuju na razlike u pristupu poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije. Konkurentnost predstavlja višestruki koncept koji se može analizirati s obzirom na razinu agregacije (pojedinaac, poduzeće, industrija, regija, država, supra-nacionalna integracija, svijet), vremensku dimenziju (statičnost u odnosu na dinamičnost), konceptualnost (apsolutno u odnosu na relativno) i faktore koji ju kreiraju (ekonomski, politički i društveni).

Budući da je teško izvesti općeprihvaćenu definiciju koncepta konkurentnosti, znanje o povijesti koncepta i korijenu njegovih kontroverzi mogu biti od koristi kako bi se razumjeli teorijski temelji konkurentnosti i njegova trenutna važnost.

Pojam konkurentnosti u fokus šire javnosti ulazi 1993. godine prilikom obraćanja Jacquesa Delorsa, osmog predsjednika Europske komisije, tadašnjim predsjednicima vlada i predsjednicima država zemalja članica Europske zajednice, u kojem kao uzrok nezaposlenosti u Europi ističe upravo problem nekonkurentnosti u odnosu na gospodarstva SAD-a i Japana (European

Commission, 1993).¹ U slučaju istraživača i znanstvene javnosti potrebno je pogledati gotovo 250 godina u prošlost, kada je objavljena knjiga škotskog filozofa etike i morala Adama Smitha pod naslovom „Porijeklo bogatstva naroda“. Od 1776. godine i nastanka (političke) ekonomije pitanje (ne)konkurentnosti predstavlja (ne)izravan fokus teoretičara koji su ukazivali na kvantitativne i/ili kvalitativne aspekte konkurentnosti u analizi povećanja blagostanja članova društva i političke zajednice.

Tablica 1. Povijesni pregled razvoja koncepta konkurentnosti

Autori	Zaključci
Adam Smith (1776)	<ul style="list-style-type: none"> • Podjela rada i četiri faktora proizvodnje • Apsolutna prednost i rastući prinosi na opseg • „Laissez-faire“ pristup javnim politikama
David Ricardo (1817)	<ul style="list-style-type: none"> • Komparativna prednosti • Međunarodna trgovina je igra pozitivne sume
Eli Heckscher (1919) i Bertil Ohlin (1933)	<ul style="list-style-type: none"> • Međunarodna trgovina određena je razlikama u faktorskoj raspoloživosti
Friedrich List (1841)	<ul style="list-style-type: none"> • Javne politike usmjerene na jačanje industrije i „nacionalne moći proizvodnje“ • Protekcionizam i tzv. „infant industry argument“
Karl Marx (1867)	<ul style="list-style-type: none"> • Utjecaj društveno-političkog okruženja na ekonomski razvoj (klasni konflikt) • Egalitarnost i jednakost ishoda
Max Weber (1905)	<ul style="list-style-type: none"> • Odnos između vrijednosti, religijskih vjerovanja i ekonomskog razvoja
Joseph A. Schumpeter (1942)	<ul style="list-style-type: none"> • Poduzetništvo kao faktor konkurentnosti • Napredak je rezultat neravnoteže koja ide u prilog inovacijama i tehnološkom napretku („Die Schöpferische Zerstörung“)
Alfred P. Sloan (1964) i Peter Drucker (1969)	<ul style="list-style-type: none"> • Menadžment kao ključni faktor konkurentnosti
Robert Solow (1957)	<ul style="list-style-type: none"> • Uloga obrazovanja, tehnoloških inovacija i rastućeg <i>know how</i>-a u ekonomskom rastu
Paul Krugman (1979)	<ul style="list-style-type: none"> • Povezanost međunarodne trgovine, nesavršene konkurencije i ekonomije obujma
Robert Lucas (1988) i Paul Romer (1990)	<ul style="list-style-type: none"> • Uloga ljudskog kapitala i inovacija u poticanju ekonomskog rasta i konkurentnosti
Michael Porter (1990)	<ul style="list-style-type: none"> • Dijamant konkurentnosti • Strategija poduzeća, struktura i suparništvo
Nicholas Negroponte (1995)	<ul style="list-style-type: none"> • Znanje kao ključni faktor konkurentnosti
Tilman Altenburg, Wolfgang Hillebrand i Jörg Meyer-Stamer (1998)	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemska konkurentnost i četiri razine konkurentnosti

Izvor: Reinert (1995), Dragičević (2012) i autor

Tablica 1 prikazuje povijesni pregled koncepta konkurentnosti i njegovu evoluciju kroz vrijeme. Dok se u početku koncept konkurentnosti odnosio na međunarodnu trgovinu, s vremenom je evoluirao tako da sada obuhvaća razne teorije i pojmove – od ljudskog kapitala, inovacija, menadžmenta pa do socio-kulturnih determinanti. Pritom je važna napomena kako provedena političko-ekonomska analiza ne ulazi u koncepcije države koje su prisutne u literaturi – natjecateljska (Cerny, 1997) i poduzetnička (Mazzucato, 2020) kako bi se u startu izbjegla tzv. zabluda pogrešno postavljene konkretnosti (Whitehead, 1929) po kojoj sve što vrijedi za poduzeća jest moguće primijeniti na regije i nacionalne države.

¹ Zanimljivo je svakako povući paralelu i sa zadnjim velikim izvještajem koji je Mario Draghi, nekadašnji guverner ECB-a pripremio za Europsku komisiju o stanju konkurentnosti EU ekonomije iz 2024. godine (European Commission, 2024). Oba izvještaja polaze od strukturnih problema (rasta i zaposlenosti) u potrazi za održivim modelom razvoja EU-a te kao rješenje vide velike investicije i veću centralizaciju odlučivanja unutar EU-a. S obzirom na nekoliko desetljeća razlike, zanimljivo je izdvojiti i fokus na obnovljive izvore energije i zaštitu okoliša, kao i kritiku o pretjeranoj ovisnosti EU-a o uvozu energije iz ostatka svijeta. Draghijev izvještaj klimatsku politiku vidi kao polugu ekonomske modernizacije te konkurentnost kao ključ europskog društvenog ugovora, što je znatno više od Delorsove analize koja pokušava pomiriti korištenje prirodnih resursa i ljudskog rada. Oba izvještaja prilike prepoznaju u boljem funkcioniranju zajedničkog unutarnjeg tržišta EU-a, ali je Draghijev fokus primarno usmjeren na industrijsku politiku, dok je Delorsov fokus na tržištu rada..

3. PRISTUPI I TEORIJE KONKURENTNOSTI SUVREMENIH EKONOMIJA

Suvremene ekonomije sastoje se od različitih aktera, s različitim interesima, čija međusobna interakcija stvara i održava konkurentsku prednost suvremenih ekonomija. U radu se izvode četiri konceptualna pristupa konkurentnosti nastavno na prikazane definicije konkurentnosti (uža naspram holističkoj).² Prvi pristup predstavlja mikroekonomsku osnovu konkurentnosti koja svoj temelj nalazi u konkurentnosti kompanija (IMD, 2025). Drugi, također mikroekonomski, pristup temelji se na konkurentnosti industrijskih sektora (Porter, 1990; WEF, 1996). Treći, makroekonomski pristup oslanja se na poticanje ekonomskog rasta preko utjecaja strukturnih reformi na ukupnu faktorsku produktivnost suvremenih ekonomija (OECD, 2023; André & Gal, 2024). Posljednji, četvrti i holistički, pristup predstavlja sistemska teorija konkurentnosti (Altenburg et al., 1998).

Najutjecajnija teorija iz domene poslovne ekonomije, popularizirana i kroz djelovanje WEF-a, jest svakako Porterova (1990) teorija o konkurentskoj prednosti nacija. Metodološki obuhvaća: generičke strategije unutar industrije (troškovi naspram diferencijacije), lanac vrijednosti (engl. *value chain*), pet snaga (engl. *Five Forces*) i (prošireni) dijamant konkurentnosti. Iako su evidentne veze dijamanta s ekonomikom aglomeracije u ekonomskoj literaturi (Krugman, 1991), u Porterovom pristupu država je tek omogućavatelj (engl. *enabler*), a ne ključni akter. Primjena dijamanta konkurentnosti na industrije izložene međunarodnoj konkurenciji može poslužiti kao identifikator četiri različita stadija razvoja konkurentnosti temeljenih na: (1) faktorima proizvodnje, (2) investicijama, (3) inovacijama i (4) bogatstvu (Porter, 1990; Porter et al., 2001; WEF, 2011). Dvije ključne pretpostavke Porterove teorije su (1) kako se industrije, a ne države međusobno nadmeću te (2) da je konkurentnost na razini suvremenih ekonomija zapravo ukupna produktivnost. Iz toga slijedi kako je njegova analiza konkurentnosti *de facto* industrijska analiza, koja onda povlači za sobom pet kritika. Prvo, dijamant ne omogućava prepoznavanje razlika u nacionalnim kulturama (Dragičević, 2012 prema Rouvinen & Yla-Anitilla, 1999). Drugo, neadekvatnosti dijamanta za kompanije u malim i/ili perifernim zemljama gdje na konkurentnost određene industrije utječe više zemalja (npr. slučaj EU), što je u literaturi odmah prepoznato (Moon et al., 1995). Treće, pretpostavka kako ulazne direktne strane investicije (engl. *in-bound FDI*) ne utječu na povećanje konkurentnosti zbog slabog otpora domaćih poduzeća unutar dijamanta konkurentnosti. Četvrta kritika odnosi se na izostanak multinacionalnih kompanija, na što ukazuje i Dunning (1993) pozivom na proširenje dijamanta. Peto, teorija je izvedena iz studije slučaja deset relativno bogatih zemalja pa je njezina univerzalna primjenjivost upitna.

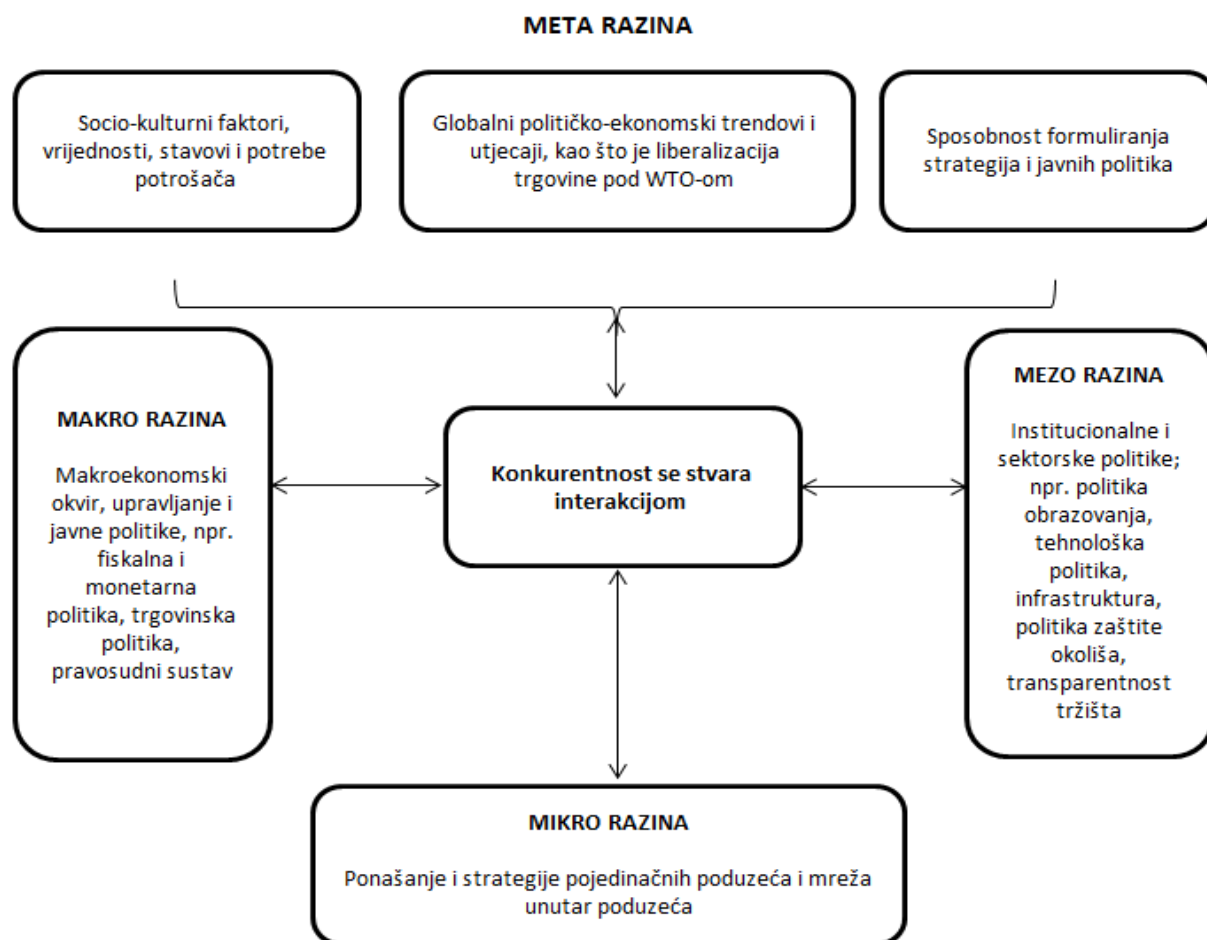
Za razliku od Porterovog teorijskog modela, IMD je fokusiran na „...analizu i rangiranje mogućnosti nacionalnih ekonomija da osiguraju ambijent koji podržava konkurentnost kompanija“ (IMD, 2003 i 2025). Ambijent osiguravaju četiri dimenzije, koje su određene kvalitativnim faktorima kao što su tradicija, povijest i vrijednosni sustav te su duboko ukorijenjene u društvu i ekonomiji. Garelli (2003) predstavlja dimenzije u formi dihotomnosti: (1) atraktivnost u odnosu na agresivnost; (2) blizina lokacije u odnosu na globalnost; (3) imovina u odnosu na proces; te (4) individualno preuzimanje rizika vs. socijalna povezanost. Kritičko čitanje ukazuje na poveznicu treće dimenzije (imovina i procesi) s Porterovim dijamantom s obzirom na odsustvo domaće potražnje i suparništva kao katalizatora održive konkurentne prednosti, ali i na poveznicu prema stadijima razvoja konkurentnosti (konkretno 1. i 4. stadija s obzirom na razinu bogatstva imovine).

OECD-ov pristup također ne nudi alternativnu teoriju konkurentnosti, nego istoj pristupa s makroekonomske točke gledanja koristeći pristup računovodstva rasta (OECD, 2023), iako samoj definiciji koncepta pristupa holistički (Hatzichronoglou, 1996). Doprinos OECD-a slijedi iz kontinuiranog rada na mjerenju i razvoju indikatora (OECD, 2024) koji je rezultat njihovog pristupa temeljenog na tzv. inženjerskom (unutrašnja efikasnost poduzeća i usvajanje najboljih praksi) i sistemskom (kvaliteta inputa, infrastruktura, itd.) pristupu problemu nekonkurentnosti suvremenih ekonomija. Za razliku od IMD-ov fokusa na kvalitativnim odrednicama konkurentnosti, OECD prikuplja, razvija i mjeri kvantitativne indikatore konkurentnosti kao što su različiti indikatori cijena i deviznih tečajeva.

Četvrti i posljednji pristup – sistemska teorija konkurentnosti – naglašava važnost (makro)ekonomskog upravljanja, dijaloga i zajedničkog odlučivanja svih dionika, te interakciju sve četiri razine konkurentnosti: meta, makro, mezo i mikro razina (Esser et al., 1996). Riječ „sistemska“ u njenom nazivu odnosi se na aktere, institucije, organizacije i javne politike koje su međusobno povezane kompleksnim povratnim vezama i mehanizmima. Mreže predstavljaju ključ kreiranja konkurentnosti i predstavljaju interakciju sve četiri razine i svih aktera uključenih u proces izgradnje konkurentne prednosti suvremene ekonomije. Riječ je o političko-ekonomskom pristupu koji uz ekonomiju uključuje i politologiju, sociologiju i ekonomsku geografiju u svoje teorijske postavke (Meyer-Stamer, 2005). Ključno pitanje sistemske konkurentnosti predstavlja kapacitet upravljanja (engl. *governance*), kako u slučaju institucija (imitacija naspram inovacija), tako i u slučaju industrija.

² Alternativan pogled nude Olczyk et al. (2022) koji identificiraju dva pristupa. Prvi pristup, kritiziran od strane Krugmana (1994), izjednačava konkurentnost sa sposobnošću suvremene ekonomije da održava uravnoteženu vanjsko-trgovinsku razmjenu. Drugi pristup konkurentnost vezuje uz postizanje ekonomskog rasta i ukupne produktivnosti (Kijek & Matras-Bolibok, 2019). Dok prvi pristup slijedi iz uske definicije konkurentnosti, drugi se samo djelomično može povezati s holističkim pogledom na konkurentnost i na njemu su se razvijale OECD-ove („Going for Growth“) i publikacija „Izvištaj o globalnoj konkurentnosti“ Svjetskog ekonomskog foruma (WEF).

Slika 1. Četiri razine sistemske konkurentnosti

Izvor: Esser et al. (1996)

Sistemska konkurentnost predstavlja pokušaj spajanja različitih pristupa konkurentnosti slijedom holističkog pristupa samom konceptu konkurentnosti. Inkorporirajući Porterovu teoriju i razumijevajući konkurentnost kao proces stvaranja povoljnog poslovnog okruženja za poslovanje, ona naglasak ne stavlja na kompanije (Garelli, 2003) ili industriju (Porter, 1990), već na mogućnost kompletnog društva, odnosno ona obuhvaća ekonomske, političke i društvene odrednice konkurentnosti. Dok je OECD-ov pristup naglašavao makroekonomsku konkurentnost, sistematska konkurentnost primjer je političko-ekonomskog pristupa u kojem je moguće jasno identificirati aktere i njihove ciljeve na svakoj od četiri razine (Slika 1). Meta-strukturu sistemske konkurentnosti (odnos moći, tradicija i vrijednosti) nose svi članovi društva kao ključni akteri koji kao cilj mogu, ali i ne moraju postaviti ekstrovertirani i obrazac ponašanja usmjeren natjecanju na svim poljima međusobne interakcije. Institucije koje osiguravaju politički, ekonomski i pravni okvir predstavljaju aktere na makro razini čija je zadaća osigurati generičke ekonomske uvjete na sva tri tržišta (rad, kapital i finalna dobra i usluge). Institucije i selektivne javne politike predstavljaju aktere na mezo razini čiji je cilj ispravljanje tržišnih propusta. Ključni akter na mikro razini predstavljaju poduzeća i mreže unutar poduzeća s ciljem optimizacije četiri faktora (troškovi, kvaliteta, raznolikost i brzina reakcije na promjene u okruženju). Suprotno porterovskom pristupu monokauzalnih objašnjenja (npr. transfer tehnologije kao izvor konkurentne prednosti), teorija sistemske konkurentnosti drži kako su ključni faktori koji određuju konkurentnost ukorijenjeni u društveno-ekonomski sistem i oni vode do uspjeha jer ih drugi faktori podržavaju u tome.

4. MJERE I INDIKATORI KONKURENTNOSTI

Usko definirana konkurentnost – sposobnost nadmetanja s drugim suvremenim ekonomijama za udio u međunarodnom tržištu – podrazumijeva upotrebu kvantitativnih (mikro- i makroekonomskih) indikatora koje je moguće grupirati u pet skupina (UNCTAD, 2005). U komparaciji cjenovne konkurentnosti analiziraju se razlike u cijenama između različitih proizvođača i izvoznika u cijeni proizvodnje, te cijeni izvoza i uvoza različitih dobara i usluga. Problem s ovom skupinom indikatora leži u činjenici da ne uzimaju u obzir cijene u sektoru međunarodno nerazmjernih dobara i usluga. Sljedeća skupina indikatora analizira troškovnu konkurentnost i uspoređuje razine produktivnosti i jediničnog troška radne snage

(engl. *unit labour cost*; ULC). Zanemarivanje ostalih troškova proizvodnje (npr. transakcijski, trošak R&D-a, distribucija i dr.) ključni su nedostaci ovog pristupa. Sljedeću skupinu indikatora čine monetarni indikatori, odnosno realni devizni tečaj – temeljen na (1) indeksu potrošačkih cijena (CPI; engl. *consumer price index*), (2) vrijednosti izvoznih dobara (UV; engl. *export unit values*) ili (3) jediničnim troškovima rada (ULC) – koji omogućava usporedbu cjenovne i troškovne konkurentnosti između dviju nacionalnih ekonomija temeljem zajedničke valute. Realni devizni tečaj baziran na CPI predstavlja najbolju mjeru, ako konkurentnost suvremenih ekonomija ne promatramo isključivo kao relativne cijene međunarodno razmjenjivih dobara, iz dva razloga. Prvi razlog, uključuje i cijene međunarodno nerazmjenjivih dobara i usluga. Drugi razlog, uključuje promjene u troškovnoj konkurentnosti koje nisu obuhvaćene ULC-om, kao što su troškovi kapitala i intermedijarnih dobara. Udjeli na izvoznom tržištu i stope uvozne penetracije na domaćem tržištu predstavljaju četvrtu skupinu indikatora koji analiziraju tržišne udjele na stranom i na domaćem tržištu. Oprez u korištenju slijedi jer navedene mjere ne razlikuju male i otvorene od velikih i zatvorenih ekonomija, promjene u deviznim tečajevima te učinke dolaznih direktnih stranih investicija koji ne znače gubitak konkurentnosti na domaćem tržištu, već označavaju strategiju nacionalne konkurentnosti temeljenu na atraktivnosti (npr. paradigmatički slučaj Irske). Posljednja skupina indikatora odnosi se na mjere eksterne (ne)ravnoteže – bilancu plaćanja te omjer izvoza i uvoza – kao ogledni primjer uskog pristupa konceptu konkurentnosti. Prilikom interpretacije ovih podataka treba uzeti u obzir kako poboljšanje u obje mjere može biti rezultat porasta konkurentnosti promatrane ekonomije, ali i rezultat smanjenja njezinog BDP-a i/ili većeg rasta inozemne u odnosu na domaću potražnju.

Istraživači u području međunarodne ekonomije, mikro- i makroekonomije koji koriste navedene mjere, implicitno slijede usku definiciju konkurentnosti u međunarodnoj trgovini – sposobnosti zemlje da plasira svoj proizvod na svjetskom tržištu kroz povećanje izvoza. Četiri su ključne prednosti navedenih indikatora: (1) riječ je o statističkim podacima koji su dostupni u dugim vremenskim serijama, (2) međunarodno su usporedivi, (3) temelje se na ekonomskim modelima i (4) mogu biti empirijski testirani. Njihov ključan nedostatak jest da (izravno) ne uključuju necjenovne i netroškovne aspekte konkurentnosti kao što su institucije, infrastruktura, tehnologija, inovacijski kapacitet i dr.

Holistički pristup konceptu konkurentnosti suvremenih ekonomija podrazumijeva uporabu institucionalnih indikatora i dostupnih indeksa konkurentnosti koji pružaju i kvalitativne mjere konkurentnosti koje nisu obuhvaćene u nacionalnim računima. Dragičević (2012) navodi popis institucionalni indikatora konkurentnosti: indeks ekonomskih sloboda (engl. *Economic Freedom Index*), indeks razvoja ljudskog kapitala (engl. *Human Development Index*), indeks percepcije korupcije (engl. *Corruption Perception Index*), svjetski indikatori vladanja / upravljanja (engl. *Worldwide Governance Indicators*), poslovanje (engl. *Doing Business*) i Europski poredak inovativnosti (engl. *European Innovation Scoreboard*). Navedenu listu je svakako moguće proširiti i za indeks ekonomskih sloboda (engl. *Economic Freedom Index*) koji objavljuje kanadski Fraser Institute ili Freedom House iz SAD-a. Društvena infrastruktura (Hall & Jones, 1999), institucije (Acemoglu et al., 2001; Hall & Jones, 1999), javne politike i ulaganja u javna dobra predstavljaju *condition sine qua non* konkurentnosti shvaćene kao povećanje ukupnog blagostanja. Brojna istraživanja potvrdila su pozitivne učinke kvalitete institucija postavljajući temelje prikupljanja podataka za prethodno navedene institucionalne indikatore, u slučaju vladavine prava (La Porta et al., 1998), vlasničkih prava (De Soto, 2000), kvalitete upravljanja (Kaufmann et al., 2008) i utjecaja korupcije (Mauro, 1995; Shleifer & Vishny, 1991). Ključne nedostatke ove skupine indikatora moguće je grupirati u svjetonazorske – budući da organizacije koje ih prikupljaju imaju neskrivenu sklonost većoj tržišnoj autonomiji i manjoj ulozi države (npr. indeksi ekonomskih sloboda) ili općenitu naklonost korporativnom sektoru (Baumann, 2019) – i metodološke jer je mahom riječ o anketnim istraživanjima koja se temelje na percepciji s upitnom statističkom valjanosti u slučaju indikatora poslovanja (Machen et al., 2021), indeksa ekonomskih sloboda (Hanson, 2003) i indeksa razvoja ljudskog kapitala (Klugman et al., 2011).

Najopsežnije mjere konkurentnosti omogućavaju Svjetski godišnjak konkurentnosti IMD-a i Izvještaj o globalnoj konkurentnosti WEF-a. Oba izvještaja koriste kompozitne indikatore kako bi rangirali nacionalne ekonomije prema odabranim kriterijima. Posljednji Globalni izvještaj konkurentnosti WEF objavio je 2020. godine, te je uslijed pandemije COVID-19 iste prestao objavljivati, iako je riječ o vjerojatno najpoznatijoj mjeri konkurentnosti suvremenih ekonomija koja se kontinuirano usavršavala i mijenjala. Iza originalnog koncepta i metodologije stoji skupina svjetski poznatih ekonomista sa Sveučilišta u Harvardu (Porter et al., 2001) na čijim temeljima je nastao indeks poslovne konkurentnosti (Porter, 2002) s fokusom na mikroekonomske fenomene i indeks rasta konkurentnosti (McArthur i Sachs, 2002) s fokusom na makroekonomske fenomene konkurentnosti. Globalni indeks konkurentnosti (Sala-i-Martin & Artadi, 2004) zamjenjuje prethodna dva indeksa u 2004. godini omogućavajući time holistički uvid u sve odrednice konkurentnosti na razini suvremenih ekonomija. IMD neprekidno od 1989. godine objavljuje Svjetski godišnjak konkurentnosti temeljem kojeg uspoređuje i rangira 69 nacionalnih ekonomija oslanjajući se u svom indeksu (za koji metodologija nije dostupna istraživačima) na „čvrste“ statističke podatke (2/3 indeksa) i anketne podatke (1/3 indeksa). Svjetski godišnjak konkurentnosti (IMD, 2025) prikazuje utjecaj četiri faktora konkurentnosti: (1) poslovanje ekonomije, (2) efikasnost vlade, (3) poslovna efikasnost i (4) infrastruktura. Svaki od navedenih faktora sastoji se od dodatnih pet faktora koji označavaju drugi aspekt konkurentnosti, te svaki od navedenih pod-faktora ima *a priori* ponder od 5 % u ukupnom rezultatu.

Zajedničko navedenim izvještajima jest da rezultate prikazuju u formi rangiranja zemalja uz kratke profile njihove konkurentnosti s ciljem prikaza snage i slabosti ekonomije promatrane zemlje. IMD-ov izvještaj ne uzima u obzir razlike između promatranih ekonomija temeljem različitih stadija razvoja, daje veći naglasak na kulturnim i društvenim odrednicama konkurentnosti, te zagovara stav da se konkurentnost ne može reducirati na rast BDP-a i produktivnost, iako ne nudi alternativu. Dodatno, IMD-ov izvještaj nudi i simulacije, odnosno najslabije rezultate moguće je zamijeniti prosječnim rezultatima kako bi se vidio učinak koji će određene javne politike imati na konkurentnost promatrane ekonomije. Kritike prikazanih izvještaja dominantno se odnose na upotrebu kompozitnih indikatora (Greco et al., 2019) te činjenicu kako izbor i kombinacija „čvrstih“ i podataka dobivenih iz anketnog upitnika nije dovoljno transparentna. Netransparentnost izbora i reprezentativnosti uzorka anketnog istraživanja, kao i pitanje moralnog hazarda – predstavljaju li oni koji ispunjavaju upitnik ujedno i one koji koriste navedene izvještaje – nastavljaju se na upitnu razinu znanja/informiranosti s kojima subjekti raspolažu u trenutku anketiranja. Oba izvještaja pretpostavljaju *a priori* uzročnu korelaciju izabranih varijabli s BDP-om te je upitna kvaliteta mjerenja nekih varijabli (npr. ljudski kapital). Izvještaj o globalnoj konkurentnosti WEF-a nekoliko je puta mijenjao varijable i anketne upitnike, dok je nejasno zašto su ponderi u izračunu indeksa *a priori* dodijeljeni varijablama u slučaju IMD-a bez osvrta na teorijsku podlogu u poslovnoj ekonomiji, ekonomiji i/li političkoj ekonomiji.

5. ZAKLJUČAK

Rad je u formi preglednog članka prikazao povijesni razvoj koncepta konkurentnosti kroz literaturu u domeni poslovne ekonomije, ekonomije i političke ekonomije. Predstavljene su različite definicije, teorijski pristupi, mjere i indikatori koncepta konkurentnosti uz kritički osvrt u svakom dijelu koji se temeljio na političko-ekonomskoj analizi te metodološkim ili teorijskim nedostacima. Time su ispunjena oba postavljena cilja u izradi preglednog rada, jednako važna za istraživače i nositelje javnih politika.

Iz prikazane analize i provedenog istraživanja literature moguće je dati sljedeće odgovore na postavljena istraživačka pitanja. Koncept konkurentnosti suvremenih ekonomija u najvećem je dijelu literature utemeljen na mikroekonomskim osnovama troškovne konkurentnosti koje svoje ishodište nalaze u tzv. porterovskom pristupu koji je usvojen i od strane velikim međunarodnih institucija kao što su WEF i OECD. Čak i kritičari konkurentnosti u ekonomskoj teoriji priznaju produktivnost, odnosno troškovnu konkurentnost, kao ključnu odrednicu onoga o čemu se priča kad se spominje konkurentnost. Ali to svakako ne znači da u domeni konkurentnosti suvremenih ekonomija, koja svakako postoji kao područje istraživanja i aktivno polje javnih politika, mikroekonomski temelji daju odgovor na pitanje zašto su neke zemlje (ne)konkurentne. Budući da i sam obuhvat definicije konkurentnosti – uža naspram holističke – usmjerava prema odabranim indikatorima i mjerama konkurentnosti, slijedi kako konkurentnost kao političko-ekonomski fenomen nije moguće evaluirati bez institucionalnih indikatora i indeksa konkurentnosti koji obuhvaćaju institucije, sustave vrijednosti, norme ponašanja i prakse u svakodnevnom poslovanju. Ništa od navedenog nije uključeno u standardne mikro- i makroekonomske mjere konkurentnosti koje prate cjenovnu i troškovnu konkurentnost u međunarodnoj razmjeni i usporedbi. Uključivanje necjenovnih ili institucionalnih indikatora u analizu konkurentnosti suvremenih ekonomija područje istraživanja nedvojbeno smješta u političko-ekonomsku analizu.

Moguće je izdvojiti četiri implikacije rada za nositelje javnih politika. Prvo, suvremena ekonomija nije poduzeće te je u njezinoj strategiji potrebno kombinirati agresivnost i atraktivnost kako bi se izbjegla zabluda pogrešno postavljene konkretosti. Drugo, normativni okvir razmišljanja političara na vlasti (socijalisti i konzervativci naspram liberala) utječe na izbor definicije i mjere konkurentnosti, kao i (političko-)ekonomskih agenata zaduženih za njezino održivo povećanje tijekom vremena. Treće, usprkos nedostacima prezentiranih mjera i indikatora konkurentnosti, javna politika mora koristiti sve dostupne informacije kako bi osigurala kontinuirani priljev informacija u mehanizmu povratne veze koji se označava pojmom strategije konkurentnosti. I četvrto, ključan izazov povećanja konkurentnosti suvremenih ekonomija predstavlja kapacitet upravljanja. U javnom, ali i u privatnom sektoru.

Ograničenje provedenog istraživanja predstavlja činjenica kako sigurno postoje teorijski radovi i pristupi međunarodnih institucija koji nisu obuhvaćeni pregledom literature. Ujedno to predstavlja i prijedlog za buduća istraživanja, jednako kao i mogućnost izrade preglednog rada koji će se fokusirati na empirijska istraživanja konkurentnosti na razini suvremenih ekonomija. Zanimljiv smjer istraživanja predstavljala bi i metodološka vježba u kojoj bi se na studiji slučaja Hrvatske ili panela sličnih zemalja utvrdilo koja od predstavljenih mjera konkurentnosti najbolje opisuje evoluciju konkurentnosti, od čega bi vjerojatno najviše koristi imali nositelji javne politike.

LITERATURE

1. Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. (2001) The Colonial Origins of Comparative Development, *American Economic Review*, 91(5), 1369-1401. DOI: 10.1257/aer.91.5.1369
2. Altenburg, T., Hillebrand, W. & Meyer-Stamer, J. (1998) *Building Systemic Competitiveness. Concept and Case Studies from Mexico, Brazil, Paraguay, Korea and Thailand*, Bonn: The German Development Institute.
3. André, C. & P. Gal (2024) Reviving productivity growth: A review of policies, *OECD Economics Department Working Papers*, 1822, Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/61244acd-en
4. Baumann, H. (2019) The corruption perception index and the political economy of governing at a distance, *International Relations*, 34(4), 504-523. DOI: 10.1177/0047117819897312
5. Buckley, P. J., Pass, C. L. & Prescott, K. (1988) Measures of International Competitiveness. A Critical Survey, *Journal of Marketing Management*, 2, 175-201. DOI: 10.1080/0267257X.1988.9964068
6. CIAMPI Group (1995) *Enhancing European Competitiveness. First Report to the President of the Commission, the Prime Ministers and the Heads of State*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
7. Cerny, G.P. (1997) Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization, *Government and Opposition*, 32 (2), 251-274. DOI: 10.1111/j.1477-7053.1997.tb00161.x
8. Delgado, M., Ketels, C., Porter, M. E. & Stern, S. (2012) The determinants of national competitiveness, w18249, *National Bureau of Economic Research*. DOI 10.3386/w18249
9. De Grauwe, P. (2010) Introduction, in P. De Grauwe (ed.), *Dimensions of Competitiveness*, CESifo Seminar Series, Cambridge: MIT Press, ix-xvi.
10. De Soto, H. (2000) *The Mystery of Capital*, New York City, NY: Basic Books.
11. Dragičević, M. (2012) *Konkurentnost. Projekat za Hrvatsku*, Zagreb: Školska knjiga.
12. Dunning, J. H. (1993) Internationalizing Porter's Diamond, *MIR: Management International Review*, 33, 7-15. <http://www.jstor.org/stable/40228187>
13. Drucker, P. (1969) *The Age of Discontinuity. Guidelines to our Channing Society*, London: Heineman.
14. Esser, K., Hillebrand, W., Messner, D. & Meyer-Stamer, J. (1996) *Systemic Competitiveness. New Patterns for Industrial Development*, London: Frank Cass.
15. European Commission (1993) *Growth, competitiveness, and employment. The challenges and ways forward into the 21st century*, COM (93) 700 final. https://www.genocat.cat/csi/pdf/eng/soc_info/basic/WP_growth.pdf /Pristupljeno: 27. studenoga 2025./
16. European Commission (2024). *The future of European competitiveness, Part B* | In-depth analysis and recommendations, https://commission.europa.eu/document/download/ec1409c1-d4b4-4882-8bdd-3519f86bbb92_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness_%20In-depth%20analysis%20and%20recommendations_0.pdf /Pristupljeno: 1. listopada 2025./
17. Feurer, R., & Chaharbaghi, K. (1994) Defining Competitiveness: A Holistic Approach, *Management Decision*, 32 (2), 41-58. DOI: 10.1108/00251749410054819
18. Garelli, S. (2003) *Competitiveness of Nations: The Fundamentals*. Lausanne: IMD World Competitiveness Yearbook.
19. Greco, S., Ishizaka, A., Tasiou, M., & Torrisi, G. (2019) On the Methodological Framework of Composite Indices: A Review of the Issues of Weighting, Aggregation, and Robustness, *Social Indicators Research*, 141, 61-94. DOI: 10.1007/s11205-017-1832-9
20. Hall, R. E. & Jones, C. I. (1999) Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?, *Quarterly Journal of Economics*, 114 (1), 83-116. DOI: 10.1162/003355399555954
21. Hanson, J. R. (2003) Proxies in the New Political Economy: Caveat Emptor, *Economic Inquiry*, 41 (4), 639-646. DOI: 10.1093/ei/cbg033
22. Hatzichronoglou, T. (1996) Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, *OECD Science, Technology and Industry Working Papers* 1996/5. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/885511061376
23. Heckscher, E (1919) The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income, *Ekonomisk Tidskrift*, 21, 497-512.
24. IMD (2003) *World Competitiveness Yearbook*. Lausanne: International Institute for Management Development.
25. IMD (2025) *World Competitiveness Yearbook*. Lausanne: International Institute for Management Development.
26. Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M. (2008) Governance Matters VII: Governance Indicators for 1996–2007, *World Bank Policy Research Working Paper* No. 4654, Washington, D.C.: World Bank. DOI: 10.2139/ssrn.1148386
27. Ketels, C. (2016) *Review of Competitiveness Frameworks*. Irish National Competitiveness Council. <http://www.competitiveness.ie/Publications/2016/> /Pristupljeno: 1. listopada 2025./
28. Kijek, T., & Matras-Bolibok, A. (2019) The Relationship Between TFP and Innovation Performance: Evidence from EU Regions, *Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 14 (4), 695-709. DOI: 10.24136/eq.2019.032
29. Klugman, J., Rodríguez, F. & Choi, HJ. (2011) The Human development index 2010: new controversies, old critiques, *Journal of Economic Inequality*, 9, 249-288. DOI: 10.1007/s10888-011-9178-z
30. Krugman, P. (1979) Increasing returns, monopolistic competition, and international trade, *Journal of International Economics*, 9 (4), 469-479. DOI: 10.1016/0022-1996(79)90017-5.
31. Krugman, P. (1991) *Geography and Trade*, Leuven: Leuven University Press
32. Krugman, P. (1994) Competitiveness: A Dangerous Obsession, *Foreign Affairs*, 28-44. DOI: 10.2307/20045917
33. Lall, S. (2001) *Competitiveness, Technology and Skills*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Inc.
34. La Moncloa (2025) https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/bylegislature/Paginas/20231120_xv_legislature.aspx (Pristupljeno: 22. listopada 2025. godine)
35. La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. & Vishny, R. (1998) Law and Finance, *Journal of Political Economy*, 106 (6), 1113-1155. DOI: 10.1086/250042
36. List, F. (1841) *The National System of Political Economy*, London: Longmans, Green and Company.
37. Lucas, R. E. (1988): On the Mechanics of Economic Development, *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42. DOI: 10.1016/0304-3932(88)90168-7
38. Machen, R. C., Jones, M. T., Varghese, G. P. & Stark, E. L. (2021) *Investigation of Data Irregularities in Doing Business 2018 and Doing Business 2020*. Washington: WilmerHale.
39. Marx, K. (1867) *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie*, Hamburg: Otto Meissner.
40. Mauro, P. (1995) Corruption and Growth, *Quarterly Journal of Economics*, 110 (3), 681-712. DOI: 10.2307/2946696
41. Mazzucato, M. (2020) *Država poduzetnica*, Zagreb: Školska knjiga.
42. McArthur, J. W., & Sachs, J. (2002) *The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development*, The Global Competitiveness Report. Geneva: World Economic Forum.
43. Meyer-Stamer, J. (2005) *Systemic Competitiveness Revisited. Conclusions for Technical Assistance in Private Sector Development*, Bonn: Mesopartner.
44. Moon, H.C., Rugman, A.M., & Verbeke, A. (1995) The generalized double diamond approach to international competitiveness, in A. Rugman, J. Van Den Broeck & A. Verbeke (eds.), *Research in global strategic management, Volume 5: Beyond the diamond*, Greenwich, CT: JAI Press, 97-114. DOI: 10.1016/S1064-4857(95)05005-1
45. Negroponte, N. (1995) *Being Digital*, New York: Alfred A. Knopf, Inc.
46. OECD (2023) *Economic Policy Reforms 2023: Going for Growth*, Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/9953de23-en
47. OECD (2024) *Western Balkans Competitiveness Outlook 2024: Regional Profile, Competitiveness and Private Sector Development*, Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/170b0e53-en
48. Ohlin B. (1933) *Interregional and International Trade*, Cambridge: Harvard University Press.
49. Olczyk, M. (2016) Bibliometric Approach to Tracking the Concept of International Competitiveness, *Journal of Business Economics and Management*, 17 (6), 945-959. DOI: 10.3846/16111699.2016.1236035
50. Olczyk, M., Kuc-Czarnecka, M., & Saltelli, A. (2022) Changes in the Global Competitiveness Index 4.0 Methodology: The Improved Approach of Competitiveness Benchmarking, *Journal of Competitiveness*, 14(1), 118-

135. DOI: 10.7441/joc.2022.01.07
51. Porter, M. E. (1990) *The Competitive Advantage of Nations*, London: Macmillan
52. Porter M. E., Sachs, J. D., & McArthur, J. W. (2001) *Executive Summary: Competitiveness and Stages of Economic Development*, The Global Competitiveness Report. Geneva: World Economic Forum.
53. Porter, M. E. (2002) *Enhancing the Microeconomic Foundations of Prosperity: the Current Competitiveness Index*, The Global Competitiveness Report. Geneva: World Economic Forum.
54. Reinert E. (1995) Competitiveness and its predecessors – a 500-year cross-national perspective, *Structural Change and Economic Dynamics*, 6, 23-42. DOI: 10.1016/0954-349X(94)00002-Q
55. Ricardo, D. (1817) *Principles of Political Economy and Taxation*, London: John Murray.
56. Romer P. M. (1990) Endogenous technological change, *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102. DOI: 10.1086/261725
57. Sala-i-Martin, X., & Artadi, E. (2004) *The Global Competitiveness Index*, Global Competitiveness Report 2004-2005. Geneva: World Economic Forum.
58. Schumpeter J. A. (1942) *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York: Harper & Brothers.
59. Shleifer, A. & Vishny, R. (1991) Corruption, *Quarterly Journal of Economics*, 109 (3), 599-617. DOI: 10.2307/2118402
60. Schwab K. (2015) *The Global Competitiveness Report 2015-2016*, Geneva: World Economic Forum.
61. Sloan, A. P (1964) *My Years with General Motors*, New York: Doubleday & Company.
62. Smith. A. (1776) *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, London: W. Strahan and T. Cadell.
63. Solow, R. (1957) Technical Change and the Aggregate Production Function, *Review of Economics and Statistics*, 39 (3), 312-320. DOI: 10.2307/1926047
64. Stilwell, F. (2011) *Political Economy: The Contest of Economic Ideas*, 3rd Edition, Melbourne: Oxford University Press.
65. UNCTAD (2004): *Trade and Development Report*, Geneva: UNCTAD.
66. UNCTAD (2005): *Training Material on Competitiveness and Development*, Geneva: UNCTAD.
67. Whitehead, A. N. (1929) *Process and Reality*, London: Macmillan
68. Weber, M. (1905) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York: Scribner's Press.
69. WEF (1996) *Global Competitiveness Report*. Geneva: World Economic Forum.
70. WEF (2011) *Global Competitiveness Report*. Geneva: World Economic Forum.
71. WEF (2020) *Global Competitiveness Report*. Geneva: World Economic Forum.

COMPETITIVENESS THROUGH THE LENSES OF BUSINESS ECONOMICS, ECONOMICS AND POLITICAL ECONOMY

ABSTRACT

Competitiveness is a buzz word in everyday use by people in the business environment, public policy and the scientific community. The problem with the use of competitiveness arises when one scratches beneath its surface, because then it often has different meanings for different people. The main idea of the review article is to provide a critical review of the theoretical concept of competitiveness in the literature using the methodology of political economy and pointing out the theoretical shortcomings of each of the presented approaches. The historical evolution of the concept of competitiveness in the literature of business economics, economics and political economy is presented. Following on from the presented narrow and broad definitions of competitiveness, the paper presents four conceptual approaches to the competitiveness of contemporary economies, and presents quantitative and qualitative measures of the competitiveness of contemporary economies.

KEYWORDS: competitiveness, political economy, institutions, business economics